

УДК 811.111'23'371'42

Олійник Г. О.

МЕЛОДИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ РЕПЛІК НЕРОЗУМІННЯ В АНГЛОМОВНОМУ КІНЕМАТОГРАФІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена дослідженню мелодичних засобів вираження нерозуміння співрозмовника в англomовному кінематографічному дискурсі. У роботі залежно від інтенції мовця диференційовані три типи експлікації нерозуміння в діалогічній комунікації: пряме нерозуміння, удаване нерозуміння й удаване розуміння.

Ключові слова: нерозуміння, кінодискурс, мелодія, термінальний тон, напрямок руху тону, шкала.

Олійник Г. О. Мелодическая дифференциация реплик непонимания в англоязычном кинематографическом дискурсе. – Стаття.

Статья посвящена исследованию мелодических средств выражения непонимания собеседника в англоязычном кинематографическом дискурсе. В работе в зависимости от интенции говорящего дифференцированы три типа экспликации непонимания в диалогической коммуникации: прямое непонимание, мнимое непонимание и мнимое понимание.

Ключевые слова: непонимание, кинодискурс, мелодия, терминальный тон, направление движения тона, шкала.

Oliynyk G. O. Melodic differentiation of the cues expressing misunderstanding in the English film discourse. – Article.

The given article deals with the investigation of the melodic devices expressing misunderstanding of the interlocutor in the English film discourse. The paper offers a differentiation of misunderstanding cues depending on the speaker's intention: direct misunderstanding, pretended misunderstanding and pretended understanding.

Key words: misunderstanding, film discourse, melody, terminal tone, tone movement direction, scale.

Хоча в останні десятиріччя проблемі взаємозв'язку тексту та змісту, критеріям адекватного розуміння, мовленнєвій компетентності приділяється увага як у лінгвістиці (М. Бірвіш, Ф. Растье, А. Медведєва, В. Карасик, О. Леонтович, С. Плотнікова, Г. Почепцов тощо), так і в філософії (Ф. Шлейєрмахер, В. Віндельбандт, Г. Ріккерт, В. Дільтей, М. Вебер тощо) і психології (А. Лурія, А. Леонтьєв), саме феномен нерозуміння та такі його прагматичні аспекти, як причини й типи нерозуміння, види його комунікативних проявів, роль паравербальних засобів, досі залишаються практично поза увагою лінгвістики. Тому звертання до просодії реплік нерозуміння є своєчасним і забезпечує актуальність дослідження.

Мета роботи – позначити мелодичні засоби вираження нерозуміння співрозмовника в літературному діалогічному дискурсі.

Серед **задач** виділяємо визначення нерозуміння як когнітивного феномена, класифікацію типів нерозуміння в художньому діалозі та позначення репертуару мелодичних засобів, що беруть участь у реалізації нерозуміння в художньому діалозі.

Матеріалом дослідження стали персонажні репліки, відібрані методом суцільної вибірки із сучасних англomовних романів і художніх фільмів, у яких персонажі/актори виражають нерозуміння того, що сказав співрозмовник. Вибір матеріалу пояснюється тим, що коли в реальній комунікації співрозмовник часто не відає про те, що виникло нерозуміння, то в зображеній комунікації, зокрема в кінодискурсі, актори використовують різноманітні засоби, переважно паравербальні, щоб глядач зміг ідентифікувати процес розуміння та нерозуміння.

На думку А. Турчик, нерозуміння тексту, яке визначається як неадекватна та/або неповна по-

будова сенсу адресованого тексту, нерозривно пов'язане з явищем розуміння, визначає його і є його основою. Розуміння й нерозуміння складають діалектичну єдність, що виражається в спільності суб'єкта й предмета, складності встановлення критеріїв розуміння, рівнєвій організації процесу розуміння, визначенні знань як їх когнітивних підстав, наявності загальних засобів мовного вираження [9].

Як слушно зауважує О. Селіванова, розуміння мовлення – це *когнітивна* операція осмислення й засвоєння інформаційного масиву повідомлення чи тексту на підставі сприйняття семантичного змісту висловлень, їхнього мисленнєвого оброблення із залученням імпліцитного плану тексту, процедур пам'яті, тобто власного тезаурусу адресата і знань норм комунікації, притаманних певній культурі [1, с. 627].

Американські вчені Р. і К. Вердербери визначають розуміння як «точне розшифрування повідомлення шляхом присвоєння йому правильного значення» [6, с. 98]. Відштовхуючись від подібного трактування феномена розуміння, нерозуміння, напевне, слід розглядати як *неуспішний когнітивний процес* осягнення змісту, неточне або неправильне розшифрування повідомлення.

У словнику «Мовні контакти» надається інше визначення нерозуміння. «Нерозуміння – несприйняття інформації, що виражена іншою мовою, через більший або менший мовний бар'єр. Нерозуміння підрозділяють на такі види: повне нерозуміння, неповне нерозуміння, непорозуміння, неправильне розуміння» [2].

Дійсно, вкоренилося міркування про нерозуміння як комунікативну *девіацію або аномалію*, що звертає на себе увагу. «Людина сприймає світ вибірково й насамперед помічає аномальні явища,

оскільки вони завжди віддалені від навколишнього середовища. Було б неекономно доводити до відома все, що існує в нормі. Повідомляють лише про девіації» [1, с. 300].

Однак висловлюється й дещо інший погляд, відповідно до якого нерозуміння визначається не як аномалія, а як доволі звичайна комунікативна подія. Указівку на це містить ще праця В. фон Гумбольдта: «Ніхто не розуміє слово точно так, як інший, і ця відмінність, хоч і невелика, пробігає, ніби круг по воді, через усю товщу мови. Усіляке розуміння є завжди разом із нерозумінням, будь-яка згода в думках і почуттях – разом із розходженням» [7, с. 84]. Саме таке трактування нерозуміння нам імпонує.

Нерозуміння навіть розглядається як певний тип розуміння, при якому співрозмовник приписує знаку внутрішню репрезентацію, що відрізняється на одному чи декількох рівнях від того, що має на увазі мовець [3, с. 97].

Розуміння, на думку В. Розанова, «найясніше проявляється в нерозумінні, у здивуванні, у сумніві. Якщо людство має сенс, то тільки тому, що воно іноді – раптом, невідомо чому, марно, без розрахунку вигоди – виявляється здатним до розуміння. Розуміння ґрунтується на нерозумінні, на здивуванні, що все так; що все таке, яке воно є, саме таке й навіть у найменшій частці не інакше. У цьому здивуванні вже говорить просте розуміння – розуміння незрозумілості» [2, с. 379]. Це трактування цілком слушно ставить нерозуміння на ступінь, що *передуює розумінню*, оскільки перше поняття є *причиною появи й розвитку* другого.

У нашій концепції залежно від інтенції мовця ми виділяємо три типи комунікативно експлікованого нерозуміння: пряме нерозуміння, удаване нерозуміння й удаване розуміння. Окрім ситуацій прямо вираженого нерозуміння (шляхом перепитування чи використання реплік типу “I don’t understand”), у діалогічному спілкуванні частіше за все виникає удаване, «розігране» нерозуміння, викликане небажанням комуніканта відповідати на запитання або якимось іншим чином реагувати на те, що сказав співрозмовник. Адресант неро-

зуміння намагається уникнути відповіді, змінити тему або виграти час. Експлікація вдаваного розуміння має місце в разі бажання комуніканта «зберегти обличчя», приховати своє нерозуміння.

У статті аналізуються результати аудиторського дослідження мелодичних параметрів реплік, що виражають пряме нерозуміння, удаване нерозуміння й удаване розуміння.

Насамперед аудиторі, якими були викладачі англійської мови, спостерігали за тональними характеристиками фраз, в яких актори висловлювали нерозуміння. Відомо, що кожен тон має свою семантику, або інгерентне значення. У фонології прийнято вважати, що низхідні тони в цілому виражають посилення думки (*reinforcement*), її закінчення, догматичне твердження чого-небудь. Висхідні тони, навпаки, вважаються «відкритими» і виражають не категоричність, а продовження думки, незавершеність, стриманість, примирення й т. д. [10, с. 81].

Результати ідентифікації аудиторомі термінальних ядерних тонів у фразах нерозуміння відображені в таблиці 1.

Згідно з думкою аудиторів, у фразах, які входять до складу всіх виділених типів нерозуміння, переважно використовується низхідний тон; у середньому він уживається в 53,8% фраз нерозуміння. Звісно, цей тон є характерним переважно для тих випадків, коли нерозуміння формулюється у формі розповідного речення – твердження. 55,6% – 80% усіх фраз нерозуміння у формі тверджень характеризуються використанням низхідного тону. Низхідний тон також властивий фразам прямого нерозуміння, сформульованим як запитання (66,7%), і значно рідше (усього 16,7%) використовується акторами у фразах удаваного нерозуміння у формі запитання.

Частотність уживання низхідного ядерного тону можна пояснити тим, що нерозуміння часто має категоричний характер, який, як відомо з фонологічних досліджень [4; 8], завжди характеризується низхідним мелодійним контуром. Прикладом уживання низхідного тону у фразах прямого нерозуміння у формі твердження може слугувати

Таблиця 1

Результати ідентифікації аудиторомі термінальних ядерних тонів у висловлюваннях нерозуміння (%)

Тип фрази		Термінальний ядерний тон				
		Низхідний	Висхідний	Низхідно-висхідний	Висхідно-низхідний	Рівний
Пряме нерозуміння	запитання	66,7	33,3	0	0	0
	твердження	80,0	0	20	0	0
Удаване нерозуміння	запитання	16,7	33,3	16,7	0	33,3
	твердження	50	0	0	0	50
Удаване розуміння	твердження	55,6	22,2	11,1	11,1	0
У середньому		53,8	17,8	9,5	2,2	16,7

такий епізод. У художньому фільмі «Collateral Beauty» один із друзів намагається донести свою думку іншим, навівши приклад із реклами. Він починає «здалеку», чим викликає нерозуміння слухачів. Своє нерозуміння один із них висловлює твердженням-зізнанням *I don't follow*:

“– *The teacher is really stressed and he's saying: “You talk all the time! You never listen!” And then here comes the monster: “It doesn't have to be this way.” Teacher: “Who are you?” Monster: “I'm your anger, man.” And the teacher says: “I can't stand you, man, you dominate my life.” And the ad says: “There's a solution, my friend. Docotrin. Say goodbye to your anger.” You see where I'm going with this?*

– *Not really.*

– *Ok, ok. Look. We can't get Howard to deal with this reality that we need him to deal with, and he's writing letters to abstractions which makes no sense but he's doing it. So why don't we just go into his reality and we get those abstractions to answer him.*

– *I'm sorry, I don't follow.*

What if Love, Time and Death show up in person and answer the letters that Howard's been writing them.

– *How are Time, Love and Death are gonna show up?*

– *Actors. We hire actors to be Love, Death and Time” (13).*

У наведеному прикладі фраза *I don't follow* як пряма експлікація нерозуміння характеризується низхідним тоном на слові *follow*, який підкреслює категоричність адресата.

Наступним за частотністю вживання у фразах нерозуміння є висхідний тон, зафіксований у 17,8% усіх фраз. За результатами нашого дослідження, більше за все цей тон використовується у висловлюваннях прямого нерозуміння у формі запитання (33,3%) і в удаваному нерозумінні у формі запитання (33,3%). Це можна пояснити відомою у фоностилістиці тенденцією до оформлення загальних питань висхідним тоном, який надає їм значення невпевненості, здивування.

Уживання висхідного тону для вираження удаваного розуміння ілюструє ситуація з кінофільму “Dirty Rotten Scoundrels”. На залізничному вокзалі в місті Бомон-Сюр-Мер зупиняється потяг, що слідує до Портофіно. Виходячи з вагону, персонажі Лоуренс і Фред зіштовхуються з гарною дівчиною, через яку Фред миттєво змінює свої плани й уже має намір їхати з нею до Портофіно. Після недовгих умовлянь Лоуренс погоджується з його рішенням, зробивши вигляд, що зрозумів намір Фреда, і виходить на перон. Насправді всю цю ситуацію з дівчиною влаштував сам Лоуренс для того, щоб уникнути небажаної для нього появи Фреда в місті Бомон-Сюр-Мер. Він маніпулює слабкою стороною Фреда відносно жінок на свою користь і приховує істинний мотив під розумінням:

“*Marion: Excuse me, is this train going to Portofino?*

Lawrence: Yes, it is. But we're getting off, right?

Fred: Err... And how far is Portofino?

Marion: Portofino... It's about a hundred seventy km, I live there.

Lawrence: Come and stay with me, you can always go to Portofino later.

Fred: I would love to but my grandmother's there and she's expecting me.

Marion: Your grandmother is living in Portofino?

Fred: Yes, actually she's quite ill.

Lawrence: Well, good luck. My best to your grandmother. I hope her health improves. Ciao!” (14).

У висхідній пропорції у фразах нерозуміння вживається рівний тон (16,7% фраз), але цей тон властивий тільки одному типу фраз нерозуміння. Рівний тон використовується тільки у фразах удаваного нерозуміння (у 50% фраз-тверджень і в 33,3% запитань).

Уживання такого тону у фразах удаваного нерозуміння ілюструє ситуація з фільму «Великий Гетсбі». У світській бесіді персонаж Нік Керуей розповідає про себе, свою професію та новий дім у Вест Егг. У ході бесіди він згадує Гетсбі, адже той є сусідом Ніка. Почувши це ім'я, персонаж Дейзі мимоволі перепитує про нього, адже багато років тому, ще до шлюбу, вона була в тісних стосунках із Гетсбі. Коли вона помітила виразний погляд чоловіка як реакцію на її перепитування, адже він знав про ці давні стосунки, вона перепитує про Гетсбі ще раз, цього разу із зовсім іншою інтонацією. Таким чином Дейзі розігрує нерозуміння щодо згаданої персони:

“– *Just a cardboard box at 80 a month...*

– *Your life is adorable.*

– *I know somebody in West Egg.*

– *I don't know a single person that side of the bay.*

– *Oh, you must know Gatsby.*

– *Gatsby? What Gatsby?” (16).*

Уживання рівного тону свідчить про бажання адресата приховати думку, яку він маскує за «нерозумінням».

Низхідно-висхідний тон характеризує 9,5% досліджуваних висловлювань нерозуміння. Найбільшою мірою цей тон застосовується у фразах прямого нерозуміння у формі твердження (20%), а також у прихованому нерозумінні у формі запитання (16,7%) і прихованому розумінні (11,1%). У цілому цей тон характерний для повсякденного мовлення та виражає уточнення, м'яке заперечення, сумнів [5]. Використання низхідно-висхідного тону свідчить про бажання адресата делікатно виправити помилку співрозмовника, зробити зауваження в м'якій формі, а також виразити сумнів, невпевнене заперечення сказаного раніше.

Низхідно-висхідний тон, наприклад, оформлює фразу прямого нерозуміння у фрагменті з фільму “12 Monkeys”: дія відбувається в клініці для психічнохворих, при цьому глядачеві відомо, що обидва

персонажі психічно здорові. Один із них розробив план утечі та намагається в зашифрованій формі передати його співрозмовнику, який цей шифр не розпізнає, про що свідчить уточнююче запитання, наголошене низхідно-висхідним тоном:

“– *First we have to focus on more immediate goals. I can say no word about you know what.*

– *What are you talking about?*

– *Your plan! Emancipation!*” (17).

Висхідно-низхідний тон поширений лише у фразах удаваного розуміння (11,1%). Уживання висхідно-низхідного тону надає висловлюванню невпевненості, як у прикладі удаваного розуміння з фільму “Love Actually”. Вітчм Деніел намагається встановити контакт зі своїм пасинком Семом після смерті жінки (мами Сема) і запитує пасинка про те, що його турбує. Він дізнається, що Сем закохався в однокласницю. Спочатку його ця думка насмішила, але оскільки Деніел прагне налагодити стосунки з дитиною, він «згладжує» первинну реакцію прихованим розумінням, яке реалізується в мовленнєвому акті згоди (*you're right*):

“– *So what's the problem? Is it just mom or something else? Maybe school? Are you being bullied? Or is there something worse? Give me any clues.*

– *OK. Well, the truth is... Actually, I'm in love.*

– *Sorry?*

– *I know I should be thinking about mom all the time and I am, but the truth is I'm in love. I was before she died. There's nothing I can do about it.*

– *Aren't you too young to be in love?*

– *No.*

– *Oh. Well, I'm a little relieved.*

– *Why?*

Because I thought there would be something worse.

– *Worse than the total agony of being in love?*

– *Ah. No, you're right. In a total agony*” (15).

Висхідно-низхідний тон тут свідчить про по-благливе ставлення вітчма до пасинка, удаване нерозуміння, викликане бажанням сподобатися.

Далі аудиторі спостерігали за перед'ядерною частиною синтагм, що становлять висловлювання нерозуміння (див. табл. 2).

За даними аудиторського аналізу, у перед'ядерних частинах синтагм у середньому найчастіше

використовується низхідний напрям руху тону (48,8%). За даними таблиці, усім фразам розуміння та нерозуміння властивий рівний напрям руху тону – 100% у фразах удаваного нерозуміння у формі твердження, 60% у фразах прямого нерозуміння у формі твердження, 33,3% у фразах прямого й удаваного нерозуміння у формі запитання та 12,5% у фразах удаваного розуміння. Як свідчать дані таблиці 1, висхідний напрям руху властивий лише фразам прямого нерозуміння у формі запитання (16,7%).

Поширення рівного напрямку руху тону в усіх фразах нерозуміння пояснюємо тим, що його використання забезпечує контраст між перед'ядерною та ядерною частиною висловлювання, цим підкреслюючи емоційний складник висловлювання нерозуміння, що проілюстровано в наведеному прикладі прямого нерозуміння з фільму “Dirty Rotten Scoundrels”. Успішний професійний аферист навчає персонажа Фредді, як треба розпоряджатися грошима, а саме: робити вклад у мистецтво, благодійність, естетичну насолоду. Нерозуміння Фредді тут викликане відмінною від його співрозмовника картиною світу та фоновими знаннями:

“– *I rescued this from certain destruction and donated it to the museum. Just looking at it feeds myself.*

– *May I say something here?*

– *Of course.*

– *Are you kidding me, or what? I don't get it! You want me to spend my money on wine I can't drink and a garden that frankly to me looks like a big mowing headache. Now what's true, there's a sculpture of a naked woman and I can appreciate that, but otherwise you have got to be joking!*

– *You agreed to do what I say*” (14).

У цьому прикладі нерозуміння виражається прямо (*I don't get it*) і доволі емоційно. Емоційність утворюється контрастом між перед'ядерною та ядерною частинами висловлювання в синтагмах “*I don't GET it*” і “*looks like a big MOWing headache*” (ядерні частини виділені головними літерами).

На наступному етапі аудиторського аналізу завданням, яке виконали аудиторі, було дослі-

Таблиця 2

Результати ідентифікації аудиторіями напрямку руху тону в перед'ядерних частинах синтагм нерозуміння (%)

Тип фрази		Напрямок руху		
		Низхідний	Висхідний	Рівний
Пряме нерозуміння	запитання	50.0	16.7	33.3
	твердження	40.0	0	60
Удаване нерозуміння	запитання	66.7	0	33.3
	твердження	0	0	100
Удаване розуміння	твердження	87.5	0	12.5
У середньому		48.8	3.34	47.8

дження представленості різних видів шкал у тих синтагмах, у яких вони є, тобто в довших, що мають більше за один наголошений склад. Отримані дані містяться в таблиці 3.

Як показує аудиторський аналіз, у фразах нерозуміння переважає низхідна ступінчаста шкала (у середньому 69,3%). Найчастіше ця шкала трапляється у фразах удаваного розуміння (78,7%), а також у фразах прямого нерозуміння (72,2%). Трохи менше вона властива фразам удаваного нерозуміння (57,1%).

Крім низхідної шкали, у всіх фразах, за даними аудиторського аналізу, має місце також рівна шкала (у середньому 17,5%). Найчастіше вона характеризує фрази удаваного нерозуміння (28,6%), найрідше – фрази удаваного розуміння (7,1%). Рівна шкала характерна для всіх досліджуваних мовленнєвих актів, оскільки завдяки їй фраза нерозуміння набуває серйозності, щирості, зацікавленості у вирішенні питання. У разі удаваного нерозуміння чи удаваного розуміння адресант використовує цю шкалу навмисне, що ілюструє такий епізод прихованого розуміння:

– *“Didn't you say she was taken ill?”*

– *I tell them what they want to hear for getting me what I want.*

– *Rather a shabby trick, isn't it?*

– *I can tell you've got a lot to learn about women.*

Yes, I'm afraid I am a bit naïve when it comes to the weaker sex” (14).

У цьому прикладі один із головних героїв, Фред, опиняється в одному купе з винахідливим аферистом Лоуренсом. Фред бачить у ньому звичайного «сімейного» чоловіка та вголос робить припущення, що ця людина нічого не знає про жінок. На це Лоуренс відповідає прихованим розумінням – він погоджується з Фредом, адже йому не потрібно розповідати про себе правду. Персонаж Майкла Кейна Лоуренс уміло маніпулює людьми саме завдяки ретельно підбраному інтонаційному малюнку.

Найменш уживаною шкалою у фразах розуміння та нерозуміння, за даними аудиторського дослідження, є скандентна шкала (2,4%), яка трапляється лише у фразах удаваного розуміння, оскільки, на відміну від нерозуміння, цей мов-

леннєвий акт часто потребує додаткової емоційності для ефектності та переконливості.

Отже, проведений аудиторський аналіз дозволяє дійти певних висновків щодо мелодійного оформлення реплік нерозуміння в кінодискурсі.

Щодо **ядерних тонів**, які оформлюють усі фрази нерозуміння, на думку аудиторів, переважно використовується *низхідний* тон, у середньому він уживається в 53,8% фраз нерозуміння. Цей тон є характерним переважно для тих випадків, коли нерозуміння формулюється у вигляді розповідного речення – твердження. *Висхідний* ядерний тон зафіксований у 17,8% усіх фраз. За результатами нашого дослідження, більше за все цей тон використовується у висловлюваннях прямого нерозуміння у формі запитання (33,3%) і в удаваному нерозумінні у формі запитання (33,3%). У висхідній пропорції у фразах нерозуміння вживається *рівний* тон (16,7% фраз), але він властивий тільки одному типу фраз нерозуміння – удаваному нерозумінню (50% фраз-тверджень і 33,3% запитань). Усього 9,5% досліджуваних висловлювань нерозуміння складає *низхідно-висхідний* тон. Найбільшою мірою цей тон застосовується у фразах прямого нерозуміння у формі твердження (20%), а також у прихованому нерозумінні у формі запитання (16,7%) і прихованому розумінні (11,1%). Висхідно-низхідний тон поширений лише у фразах удаваного розуміння (11,1%).

За даними аудиторського аналізу, у **перед'ядерних частинах** синтагм використовується *низхідний* (48,8%) або *рівний* (47,8%) *напряму* тону. *Висхідний* *напряму* тону в **перед'ядерних частинах** синтагм властивий лише одному типу – фразам прямого нерозуміння у формі запитання (16,7%).

Щодо **типів шкал**, то аудитори відзначили таке: у фразах нерозуміння переважає *низхідна ступінчаста* шкала (в середньому 69,3%). Найчастіше ця шкала трапляється у фразах удаваного розуміння (78,7%), а також у фразах прямого нерозуміння (72,2%). Трохи менше вона властива фразам удаваного нерозуміння (57,1). Також у всіх фразах зафіксована *рівна* шкала (у середньому 17,5%). Найчастіше вона характеризує фрази удаваного нерозуміння (28,6%), найрідше – фрази удаваного розуміння (7,1%).

Таблиця 3

Результати ідентифікації аудиторами типів шкал у висловлюваннях розуміння та нерозуміння (%)

Тип фрази	Тип шкали				
	Низхідна	Висхідна	Рівна	Ковзана	Скандентна
Пряме нерозуміння	72,2	11,1	16,7	0	0
Удаване нерозуміння	57,1	0	28,6	14,3	0
Удаване розуміння	78,7	0	7,1	7,1	7,1
У середньому	69,3	3,7	17,5	7,1	2,4

Література

1. Арутюнова Н. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н. Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 341 с.
2. Биbihин В. Мова філософії / В. Биbihин. – М. : Языки славянской культуры, 2002. – 416 с.
3. Бирвиш М. Насколько линейно упорядоченной является языковая обработка? / М. Бирвиш // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, Вып. XII, 1988. – С. 97.
4. Бровченко Т. Методические указания по математической обработке и анализу результатов фонетического эксперимента / Т. Бровченко, В. Волошин. – Одесса : ОГУ, 1986. – 49 с.
5. Букреева О. Поиск семантического инварианта нисходяще-восходящего тона (на материале английского языка) / О. Букреева. – Курск : КГУ, 2010. – С. 55–60.
6. Вердербер Р. Психология общения / Р. Вердербер, К. Вердербер. – СПб., 2003. – С. 98.
7. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / В. фон Гумбольдт / Пер. с нем. – М. : Прогресс, 1984. – 397 с.
8. Нушикян Э. Типология интонации эмоциональной речи / Э. Нушикян. – Киев ; Одесса : Вища школа, 1986. – 157 с.
9. Турчик А. Конверсацийний аналіз мовленнєвої взаємодії в ситуації дослідницького інтерв'ю : дис. ... канд. соц. наук. 22.00.01 / А. Турчик. – М., 2010. – 173 с.
10. Cruttenden A. Falls and Rises: Meanings and Universals / A. Cruttenden // Journal of Linguistics. – 1981. – Vol. 17. – № 1. – P. 77–92.

Словники та довідкова література

11. Селіванова О. Лінгвістична енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – С. 627.
12. Летагова Т. Тысяча состояний души. Краткий психолого-филологический словарь / Т. Летагова, Н. Романова, А. Филиппов. – М. : Издательство Флинта, Наука, 2011. – С. 278.

Джерела ілюстративного матеріалу

13. Collateral Beauty. – Warner Bros. Pictures: directed by David Frankel, 2016.
14. Dirty Rotten Scoundrels. – Orion Pictures Corporation: directed by Frank Oz, 1988.
15. Love Actually. – Universal Pictures: directed by Richard Curtis, 2003.
16. The Great Gatsby. – Village Roadshow Pictures; Bazmark Productions: directed by Baz Luhrmann, 2013.
17. Twelve Monkeys. - Universal Pictures: directed by Terry Gilliam, 1995.